

Нова історія Європи та Америки.

У вступній статті до навчального посібника «Нова історія країн Західної Європи та Північної Америки» висвітлено найважливіші події нової історії даних регіонів, розкрито загальні закономірності становлення капіталістичних відносин, дано їх періодизацію, основні категорії та терміни.

Дієвість та доказовість тлумачень будь-якої науки в значній мірі залежать від точно поданих її носієм (носіями) термінів спеціалізованого призначення. Щодо сутності власне поняття **термін** (від лат. terminus - кінець, кордон), вживаються принаймні два основних визначення. Перший – це об'єктивно існуючий предмет (предмети) певної галузі живої та неживої природи, людського суспільства. Другий - об'єктивно–суб'єктивний, який виступає в ролі тлумачника, пояснювача, інтерпритатора даного предмета та його складових. Спорідненим для обох є обов'язкова вимога встановлення однозначних, гранично точних, семасиологічних кордонів у визначенні та поясненні конкретного предмету, явища, процесу.

Об'єктивним предметом для історичної науки виступає багатоплинний процес суспільного розвитку під узагальнюючим терміном **Історія** (від грецьк. historia – розповідь про розвиток людського суспільства та його закономірності). Тобто, - погляд у минуле. Спрямування історії в розряд гуманітарних наук дещо умовне. В ній присутні конкретні факти, події, явища, сам плінний процес, які вже відбулися і в своєму прояві незаперечні. А, отже, природні, що властиве й будь-якій іншій галузі точних наук. Ми не можемо відкинути того, що вже відбулося. Допустимо лише заперечення

точності прояву. Але це не є підставою для ігнорування об'єктивної реальності, тобто їх наявності в минулому. Історія вже відбулася. Її ми можемо лише доповнити елементами сьогодення. Але не більше. Завтра (майбутнє) – то вже гіпотеза, базою якого є попередньо набутий досвід. [1,с.84].

Оскільки суспільний організм багатогранний, з наявністю економічних, політичних, соціальних, духовних та ін. атрибутів, саму історію не варто ототожнювати, а тим паче обмежувати, проявом одного з них. Доцільно класифікувати її терміном **Історичний процес** як сукупність, взаємну обумовленість і взаємозв'язок складових суспільства в їх постійному русі в часі та просторі. **Історичний час** виступає в двох якостях. В широкому розумінні слова він є однією з головних **Категорій** (від грецьк. *kategoria* – судження про загальні закони розвитку, специфічні властивості предметів, явищ об'єктивного світу) історичного процесу з властивою йому структурою прояву (ера, епоха, період, етап, літочислення). У вузькому розумінні його систематизує одна з допоміжних історичних дисциплін **Хронологія** (від грецьк . *chronos* - час і *logos* – вчення). Вона розставляє історичні факти, події, явища, діяльність постатей згідно їх часової послідовності. **Історичний простір**, на відміну від географічного та геліоцентричного, визначає місце фактів, подій, явищ історичного процесу, яке освоєно або пізнане людиною, її розумом. Історичним простором може бути лише той, в якому була або в сучасності перебуває своєю присутністю людина. Джерельною базою для перебування в історичному просторі слугують зародження етносів, їх еволюція, переміщення, наявність державних формувань. Не складають при цьому виключення етнічні чи державні утворення, які з ряду причин зійшли з історичного процесу, або видозмінили свій статус.[2, с.90-97].

Об'єктивно – суб'єктивним предметом для історії виступає різноманітна інформаційна база у вигляді залишків людської матеріальної та культурної спадщини, збір та інтерпретація відомостей про минуле, сукупність історичних праць, формування різних шкіл, підходів, методик по

створенню історії історичної науки – **Історіографії** (від грецьк. historia – розповідь і grapho – пишу). Об’єктивність даного джерела визначена : незалежністю історичного процесу; його специфічною термінологією; наявністю інформатора та потребами конкретного споживача в отриманні історичних знань. Суб’єктивного відтінку йому надає **Тенденційність** (від нім. tendenzion – пристрасть, упередженість). В основі тенденційності лежить суб’єктивізм дослідника, визначений його політичними поглядами, ідейними переконаннями, недостатнім знанням історичних фактів, заздалегідь визначеною метою при ігноруванні історичних закономірностей, штучна маніпуляція джерелознавчою базою, а також прагнення виконати соціальне замовлення правлячої верхівки. Навіть такий фактор, як наявність різних методологічних принципів дослідження історії (формаційний, цивілізаційний, культурологічний, гуманістичний) поступається своїм суб’єктивізмом тенденційності в пізнанні історичного процесу. Справа в тім, що тенденційний підхід зосереджує вістря своєї уваги на пошуках історичної правди, обмеженої викладом лише фактів. А будь-яка **Методологія** (від грецьк. metod – спосіб, прийом і logos – вчення) ґрунтується на використанні реально існуючих, доказових, істинних історичних реаліях. [3, с.242].

«Опис історії» (застаріла назва історичної науки) умовно можна поділити на три хронологічно окреслені часові відрізки. В основі доісторичного відрізка лежить **Ера** (від лат. aera – висхідна цифра). Вона не залишила писемних джерел і вивчається по останкам матеріальної культури спеціальною історичною дисципліною **Археологією** (від грецьк. arhaios - первинний, давній і logos - вчення). Їй притамані власні періоди, в їх середовищі- етапи, літочислення, терміни. Другий – міфологічно-хронологічний. Його серцевину становить **Епоха** (від грецьк. eposche – зупинка, проміжок часу, характерний відмінними рисами). Їй також притамані більш вузькі періоди, етапи, перейняті від ери літочислення та специфічні терміни. Даний відрізок виник на основі усної традиції передавати з покоління в покоління розповіді про великих людей і важливі

події, зазвичай міфологізовані. Вони зустрічаються вже в епосах грецького поета Гомера (VIII-VII ст. до н.е.). В античній Греції історію епохи розпочали вивчати Фулідід (460-395 до н. е.) і Геродот (між 490 і 480 – між 430 і 442 до н. е.). «Батьком китайської історії» прийнято вважати Сима Цянь (145 - 85 до н.е.). Римські історики Тацит Публій Корнелій (55 - 120), Лівій Тіт (59 до н. е. - 17), Светоній Гай Транквілл (70 - 140) заклали підвалини для хроністів середньовіччя та Відродження. В середньовіччі хроніки (літописи) вели нечисленні, освічені монахи. Згодом з'явилися світські, придворні хроністи. В епоху **Відродження** (від фр. Renaissance) – XIV-XVII ст. переважно **Гуманістами** (від лат. humanus – людський), в тому числі й історичні тексти **Античності** (від лат. antiquus – давній греко-римський період історії, його культури), трактувалися вже з позицій нової, активно соціальної групи **Буржуа** (від фр. bourgeois – житель міста). В епоху **Просвітництва** (умовний термін прогресивної ідейної течії кінця XVIII – початку XIX ст.) в історичні твори привнесено **Скептицизм** (від грецьк. skeptikos – досліджуючий) та **Раціоналізм** (від лат. rationalis – розумний). Розпочато третій відрізок в історичних дослідженнях як систематизовано науковий. Першим таким твором прийнято вважати «Історію падіння та руйнації Римської імперії» англійського історика Едуарда Гіббона (1737-1794). Інтенсифікацію наукових історичних пошуків стимулювали наполеонівські війни. Саме вони викликали зростання національної самосвідомості народів Європи. Історія стала самостійною наукою. Більше того, як предмет, спочатку в Німеччині, а згодом і в інших країнах, історія стала обов'язковим елементом шкільної освіти. [4, с.197].

Практика історичних досліджень за 200-літній період творчості виробила три види наукових праць: прикладні, науково-дослідницькі та теоретичні. Кожен з них має притаману йому структуру оформлення та освітньо-кваліфікаційний рівень дослідників. Разом з тим, при написанні історичної роботи будь-якого виду необхідне дотримання пошуковцями законів, закономірностей, категорій, понять, термінів при констатації та

логічній доказовості фактів, подій, явищ історичного процесу, а також хронологічної послідовності їх перебігу.[5, с.15].

Нові часи в історії людства виявилися чи не найбільш бурхливими наявністю в них безліччю різноманітних еволюційно-революційних змін. Нові вони мають визначення не тому, що послідували за попередніми й відкинули їх умовний консерватизм творення та мислення, а своїм «сплеском», «натиском», дали можливість людству створити відмінні від попередніх якості матеріального буття й духовного світобачення. Зазвичай, вони не могли відкинути надбання попередніх епох чи ігнорувати загальні закони розвитку світової цивілізації. Вони їх сприйняли як базу. Разом з тим, нові часи заклали фундамент атрибутам історичного процесу, більшість з яких вже тоді були спрямовані для нащадків новітніх часів, сьогодення й рекомендаційно будуть мати місце в майбутньому.[6, с.61-63].

Історичні дослідження набули наукової спрямованості саме в часи Просвітництва. Вони не могли стояти осторонь від пояснення процесів даної нової якості, а тому й зробили запит на більш-менш об'єктивне тлумачення історії. Отже, перед дослідниками історії виникла нагальна потреба в чіткій розробці періодизації та виробленні власне історичної термінології. Що й було здійснено з суттєвими доповненнями та уточненнями дослідниками наступної за новою епохою новітніх часів.

Пропонований читачеві навчальний посібник, у супроводі аналізу конкретно-історичного внеску кожної з країн Західної Європи та Північної Америки в формування та перебіг подій нового часу, не претендує на вичерпність порушеного в ньому питання. Більше того, автор далекий від думки сприйняття викладеного ним матеріалу за **Константу** (від лат.constans – постійний, довершений). Основою авторського суб'єктивізму є обрання змішаного варіанту використання раціонального зерна наявних в світовій історичній науці різноманітних методологічних принципів процесу історичного пізнання. Саме процесу, а не просто пізнання. Адже будь-яка наука, в тому числі й історія, знаходяться в постійному розвитку та

самовдосконаленні. З використанням складових цивілізаційного принципу побудовано I, II, III та термінологічний апарат IV розділів. Адже саме в зазначений історичний відрізок часу зародилися і понині функціонують західноєвропейська та північноамериканська материнські цивілізації. За формаційним принципом складено хронологію літочислення IV, V, VI розділів. Капіталістичний спосіб виробництва пройшов три стадії свого накопичення (первісну, промислову, фінансову). Приміром 300 років знадобилося, щоб сформувати нові виробничі відносини. І це в той час, коли інші регіони ще перебували на більш низьких стадіях історичного процесу. Культурологічний принцип переважає в III та окремих параграфах VI розділів. Нові часи в духовній сфері характерні, поряд зі збереженням теологічного, появою світського та наукового світоглядів. Гуманістичний принцип присутній в окремих параграфах VI розділу. Його пояснює термінологія періодів Гуманізму, Просвітництва та **Утопічного соціалізму** (від грецьк. и- немає і topos – місце). [7].

Джерела та література:

1. Базильчук Г.К. Словник – довідник з історії: Навч. посібник. – К.: МАУП, 2005.
2. Бондаренко Г.В. Історичне пізнання: питання теорії і практики.- Луцьк, 1998.
3. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник.-К.:2002.
4. Дахно І.І. Історія країн світу. – К.: ,2007.
5. Орлова Т.В. Історія сучасного світу (XV-XXI ст.)-К.: 2007.
6. Кузьмін О.С. Історичний процес: теорія та методологія дослідження_ Житомир, 2003.
7. Кузьмін О.С. Нова історія країн Західної Європи та Північної Америки, Житомир, 2011- 455 с.